

O otcovské roli

Význam otce v rodině

- **HISTORICKÉ PROMĚNY OTCOVSKÉ ROLE**
- **MODERNÍ „NOVÝ OTEC“**
- **STŘÍDAVÁ POROZVODOVÁ PÉČE O DĚTI**
- **RIZIKA PATERNÁLNÍ DEPRIVACE**
- **SYNDROM ZAVRŽENÍ OTCE**

P9K
PSYCHOLOGIE PRO KAŽDÉHO

Tomáš Novák



0 otcovské roli



Tomáš Novák

GRADA Publishing

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována ani šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

PhDr. Tomáš Novák

O OTCOVSKÉ ROLI

Význam otce v rodině

TIRÁŽ TIŠTĚNÉ PUBLIKACE:

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400
www.grada.cz
jako svou 5222. publikaci

Odpovědná redaktorka Maria Arnautovová
Sazba a zlom Antonín Plicka
Návrh a zpracování obálky Daniela Eftimiadisová
Počet stran 128
Vydání 1., 2013

Vytiskla Tiskárna PROTISK, s.r.o., České Budějovice

© Grada Publishing, a.s., 2013
Cover Photo © fotobanka Allphoto

ISBN 978-80-247-4498-8

ELEKTRONICKÉ PUBLIKACE:

ISBN 978-80-247-7863-1 (ve formátu PDF)
ISBN 978-80-247-7883-9 (ve formátu EPUB)

OBSAH

9	ÚVODEM
12	„Věčně zelené“ východisko
13	Už jen být muž je rizikový faktor
17	LETEM SVĚTEM I HISTORIÍ
33	VÁŠ TÁTA JE...
35	MÁ VÁŠ OTEC SVŮJ STYL?
39	„NULOVÁ HYPOTÉZA“
42	Šťěstí je, když děti tiše spí a spotřebiče fungují
44	Děti ovlivňují naše životy, ať již je máme, nebo ne
51	OTCOVA OPRAVDOVÁ AUTORITA NENÍ AUTORITATIVNÍ
57	KOŘENY PSYCHICKÉ (NE)STABILITY
62	Vývojový pohled
63	Separační úzkost
65	Proč jsou popsány výsledky aktuální i pro nové otce?
68	Křivé zrcadlo ne „starého“, leč spíše „zanedbaného“ otcovství
69	Nejen „otcovský komplex“, ale i „sociální stres“
73	RODIČOVSTVÍ Z PRVNÍHO MANŽELSTVÍ V MANŽELSTVÍ DRUHÉM
79	NOVÝ OTEC KONTRA DOBRÝMI ÚMYSLY SKRYTÝ MACHISMUS

81	DĚTI V ROLI OTCE
85	MÝTY NA TÉMA „OTEC, MATKA, DĚTI“
91	OTČE, OTČE, OTČE... VŽDYCKY NA TĚ DOJDE
97	NOVÝ, ANGAŽOVANÝ, AKTIVNÍ OTEC A JEHO PARADOXY
102	Filipínská míra sexšovinismu kontra nový manžel a otec
103	Rp: Nové otcovství
106	Osobní „Men’s Studies“ aneb tentokrát již vážně
111	POHLED DO ZRCADLA – TESTY
123	MÍSTO ZÁVĚRU
125	SLOVNÍČEK MÉNĚ OBVYKLÝCH TERMÍNŮ POUŽITÝCH V TEXTU
127	PŘEČTĚTE SI

Motto

Nejběžnější problém: Matka stále straní dítěti proti otci a protestuje, když je na dítě přísný. Otec protestuje, že ona je příliš měkká. Každý z obou rodičů usiluje zachovat si dítě pro sebe a obětuje je v této hře. Existují vícere možné způsoby tohoto trojúhelníku. Jeden z těch užitečnějších označuje jednoho rodiče, obvykle matku, jako přehnaně angažovanou ve vztahu k dítěti. Otec je v tomto případě perifernější: když chce pomoci, matka ho atakuje a on se stáhne. Nechává potom pasivně matku samotnou, neschopnou se účinně zabývat dítětem. Neúspěšný vzorec se opakuje do nekonečna. Zabraňuje dítěti dospívat a brání také matce začít vést vlastní profesionální i zájmový produktivní život. Dítě se stává prostředníkem komunikace o věcech, o nichž rodiče nekomunikují přímo – sporným bodem je například otcova mužská role a matka se na ni skrytě ptá otázkou, zda syn není zženštilý. Dítě přitom kooperuje femininním chováním s matkou a maskulinním chováním s otcem. Nevystupuje jako vyhraněný zástupce určitého pohlaví. Vystupuje jako metafora v trojúhelníku. Když opouští rodinu, vzorec je ohrožen. Symptomy účastníků signalizují obtíže této fáze. Rozvod nemusí znamenat konec tohoto trojúhelníku. Bdělý terapeut problematického dítěte přivedeného matkou v této situaci pátrá po uměle separovaném, ale přesto na dítěti zaangažovaném otci.

V rodinách s jedním rodičem je typickým strukturálním problémem tohoto stadia babička stranící dítěti proti matce. Je-li matka mladá, babička s ní jedná jako se sourozencem vnuka. Dítě je zavlečeno do boje mezi matkou a babičkou, do boje přes generační linii.

Jay Douglas Haley (1923–2007)

patří mezi „otce zakladatele“ rodinné terapie

ÚVODEM

Toto je kniha o otcích. Nejen o nich, neboť není otce bez matky. Tudíž i jí věnuje pozornost. Všimneme si také problémů bezdětnosti. Ty jsou do jisté míry křivým zrcadlem rodičovství. Zajímavé jsou problémy některých znalců a znalkyň lidské duše s jejich tátou a jejich vliv na vědecké dílo potomků.

Knížka pojedná o historii otcovské role. Popíše význam otce pro děti různého věku a rizika související s tzv. paternální deprivací, tedy strádáním při nedostatku otcovské péče. Vliv otce bude ilustrován na jeho důsledcích, na příkladech nejen bezprostředních, ale i u dalších generací.

Text směřuje k popisu konceptu moderního „nového otce“. Je skutečně „nový“, nebo je to jen „inovovaný“ seriózní táta v kabátě moderního střihu?

Knížka chce jít dál než již v Gradě vydané publikace *Otec a syn* a *Otec a dcera*. Přinejmenším blízko by měla mít i ke knihám *Matka a dcera* a *Matka a syn*. Rodina totiž není jen součet jednotlivců, ale propojený celek.

Otcova cesta k patřičným metám naplňujícím jeho poslání má složitý vývoj. Nejprve to byl především šéf, nejvyšší v rodině. Pak spíše živitel a ochránce. Často reprezentoval dobovou mužskou roli se všemi jejími ctnostmi a nectnostmi. V současné době „nový otec“ může přejímat ledačo z toho, co je výše uvedeno. Měl by ovšem přidat ještě mnohé navíc.

Přinejmenším kombinuje role (částečného) živitele, pečovatele, pomocníka, učitele, vzoru, kamarádské autority... Výčet nemůže být nikdy úplný, neboť „roste s úkoly“. Zahraniční autoři navíc hovoří o „disciplinátorovi“. To je víc než pouhý „ukazňovatel“. Obě slova zní strašně. Jednání z nich vyplývající tak hrozné není. Zdaleka nejde o určení toho, kdo zasáhne, když matka, prarodiče nebo učitelé na nezvedence nestačí. Je tím zřejmě míněn ten, kdo zajistí, aby dítě přijalo disciplínu ve smyslu řádu, pořádku a platných hodnot vztažné skupiny a poté je v dospělosti v sociálně přijatelné, poněkud modifikované podobě neslo dál. Stále platí, že „v dětech je život věčný“.

Mateřství má a bude v dohledné době stále mít v mnohém tradiční podobu. Hodná máma se přizpůsobila požadavkům nového tisíciletí,

emancipovala se, je vzdělanější, nezávislejší, má méně dětí než dřív... Lásky a péče se oproti minulosti zase tolik nezměnily.

Základní, tradiční role otce jako „živitele a autority“ je, jak již uvedeno, alespoň po určitou dobu podstatná i dnes. Jenže otec dneška má převzít i tzv. „měkké“ dovednosti a postoje. Namátkou schopnost vcítit se, dávat najevo kladné emoce, naslouchat jak dítěti, tak i ženě, být demokratem u rodinného krbu. Přitom samozřejmě členům rodiny imponovat. Dřív, v době domácích porodů kupříkladu buď zajišťoval velké množství horké vody, nebo ji sám vařil. Experimentující výzkumníci dneška zjistili, že oné horké vody bývalo mnohem více, než bylo potřeba. Smyslem onoho vaření zřejmě bylo otce zabavit a dopřát mu pocit důležitosti. Matka měla obvykle mnohem delší „těžkou hodinku“. Táta se ale také nadřel. Bez vody by nebylo (nového) života. Dnešní otec má být přítomen porodu, plný optimismu, lásky, zklidňujícího fluida, pohody, něžnosti i pečlivě dávkovaného konstruktivního dojetí. Zároveň nechť patří mezi asertivní, bdělé kontrolní orgány partnerce poskytované péče. Jeho žena by zbytečně dlouho nomen omen „hekárny“ naplňovat neměla.

Muži prý na rozdíl od žen nedokáží dělat několik věcí současně. Jen „kdo nic nedělá, nic nepokazí“. Pokud se snažíte udělat mnoho a ještě k tomu poměrně různorodého, chybička se vloudí.

Není lehké být novým otcem. Ještě ke všemu si máte obhájit svůj přístup k rodině před kamarády a leckdy i před vlastními rodiči, o zaměstnavateli ani nemluvě.

Zmíněným tématům je v české literatuře věnována značná pozornost.

Dostupné publikace mi buď připadají až nadměrně plné samých „zlých slov“, jakož i pravd, jež si zaslouží být tesány do kamene. Pro samé „tesání“ někdy opomíjejí to, co je reálné. Nad vším se lehce vznáší vůně kadidla. Tolik se hodí ke striktně požadovaným i popisovaným, papírem šustícím světcům mužského rodu.

Jindy naopak při čtení vnímám jistý „mužský (někdy ženský) protest“ ve smyslu obrany s příměsí zatrpklosti. Najít tam lze i špetku deprese z vlastních špatných zkušeností. Lépe, nebo (častěji) hůře maskována z toho všeho vykukuje blízká příbuzná deprese – agresivita.

Tato knížka by se měla od uvedeného odlišit realistickým přístupem, vlídností. Ani mezi řádky nemá být genderově agresivní či vyčítavá.

Osobní angažovanost a nefalšovaný zájem otce obohacuje dítě a matce pomáhá přežít stresy, jimž se nemůže vyhnout. Myslíte si „jaképak stresy, dítě je přece radost“? Jako jinde i zde záleží na úhlu pohledu.

Ostatně psychoterapeutický směr „strategická terapie“, mezi jehož čelné představitele patří autor motta této knihy, vychází z předpokladu: „Naše vnímání skutečnosti a následné chování je výsledkem úhlu pohledu, použitých nástrojů a jazyka.“

Jistot je v životě pramálo, ale patří mezi ně například konstatování – s dětmi se nelze rozvádět.

Rodičovství se nedá předem natrénovat. Naučíte se sice některé dovednosti a získáte poznatky jiných. Pronikavou změnu životního stylu, hodnot a perspektiv nejde cvičit nanečisto. Z poradenské praxe se mi vybavuje úspěšný au pair. Muž, kterého kvůli výborným výsledkům v péči o malé nezvedence nechtěla americká rodina ani pustit domů. Přesto odjel, oženil se, stal se otcem a zcela pohořel. Být „prorokem“ doma je někdy těžší než uspět v daleké cizině.

Dosti chmur. Otcovství není jen potvrzení mužské identity, ale především (alespoň občas) záležitost pozitivní, optimistická a veselá. Jistě, stane se, že člověk neví, zda se smát, nebo plakat. I tehdy jde s úsměvným nadhledem vše lépe.

Miroslav Plizák nesnášel špenát. Karen Horneyová pavouky. Já nesnáším ideologicky podbarvené mentorování o roli a významu otce. Ideologie může být pravá, střední, levá, „feministická“ či „maskulinistická“ „-istická“. Taková či onaká, vždy přesvědčená o své jediné, ba přímo svaté pravdě. Občas se mi nad podobnými projevy vybaví vzpomínka na klienta poradny, který nad článkem jistého spirituálně orientovaného autora pronesl: „To bylo tak mravně dokonalé, že jsem si mimoděk zkontroloval, zda mám dobře zapnutý knoflík na kalhotách.“

Pro pořádek dodávám, že v žádném případě nešlo o exhibicionistu či ctitele jiných nemravností. Takhle opravdu ne!

Chci, aby tahle kniha nepožadovala striktně ideální chování, aby nevnucovala představy autora. Alespoň občas by měla být v souladu s výše uvedenou charakteristikou rodičovství, tedy měla by být pozitivní, optimistická a veselá, v chmurách úsměv podporující. Samozřejmě je psána vážně. V několika málo pasážích převážně nevážně.

„VĚČNĚ ZELENÉ“ VÝCHODISKO

„Vychováváme děti pro svět, který bude mnohem složitější, ale v mnohém i rozpornější, než je dnešní. Již dnes má mladý člověk před sebou možnost a nutnost volby mezi mnoha alternativami, pokud jde o povolání a o všechny aktivity zájmové a hodnotové.

Budoucnost určité složitosti světa ještě prohloubí – jak tedy máme připravovat děti na svět, který bude mnohem složitější než dnešní, který už tak se nám zdá mnohdy plný stresů a rozporů... Svět bude ‚rozsáhlejší‘ ... každé dítě bude žít životem individuálně podstatně odlišným – objektivně i subjektivně (zážitkově)...“

Citace je převzata z knihy *Vývojová psychologie pro dětské lékaře* již zesnulého profesora Josefa Langmeiera. V Avicenu vyšla roku 1983. Teprve šest let poté padla železná opona a nastaly podstatné demografické změny. Tehdejší novorozenci dnes na svět přivádějí děti. Prorocká vize pro ně platí v plném rozsahu. Zřejmě takový evergreen, bude platit i v budoucnu.

Nevíme, co z nových rysů role matky bude nezbytné a bez čeho se děti v dospělosti obejdou. S jistotou lze vsadit na staro-nové, ověřené hodnoty. Mateřská láska, ale i klid, nadhled, přijímání dítěte ne „za to, jaké (hodné a úspěšné) je“, ale „takové, jaké je“. Umění zařídit věci tak, aby je dítě udělalo dobře, a pak je pochválit. Podstatné dále je najít potomkům dobrého tatínka. „Nový“ by měl být svým přístupem, ne pouhým pořadím.

Předložený text se zatím obrací spíše na ženy. K nezbytné genderové vyrovnanosti přispějí:

Názory moudrých mužů:

„To nejlepší, co může otec udělat pro své dítě, je učinit jeho matku šťastnou.“

Zdeněk Matějček, psycholog

„Hnutí za osvobození ženy osvobodilo muže.“

Ivo Možný, sociolog

„... Být samcem rypouše je zkrátka velmi těžký úděl. Ale něco podobného vidíme i v biologii člověka. Muži stárnou rychleji než ženy, více umírají při různých nehodách a neštěstích. Třeba blesk zabije třikrát více mužů než žen... Imunitní systém mužů je mnohem méně výkonný kvůli testosteronu, mužskému pohlavnímu hormonu. Simona de Beauvoir napsala v šedesátých letech knihu Druhé pohlaví. Je o ženách, jež jsou diskriminovány, utlačovány a cítí se mizerně. Měl jsem chuť nazvat svou knihu stejně, ale týkala by se mužů.“

Steve Jones, britský genetik a evoluční biolog

„Krizi mužů si vymyslely ženy.“

Ladislav Pecháček, lékař

UŽ JEN BÝT MUŽ JE RIZIKOVÝ FAKTOR

„Historie, učitelka života“ připomene citaci z druhdy tak často sborově a povinně zpívané hymny dělnického hnutí, Internacionály: „... teď duní právo v jícnu temně a výbuch zazní naposled. Již chví se světa základ vratký ...“

Empatii tu nenajdeme, zato rozhořčená agrese je zjevná. Ostatně text vznikl v době krvavého potlačení Pařížské komuny.

Několik generací u nás (jakož i jinde v „táboře míru“) bylo vedeno spíše k bdělosti a ostražitosti než ke kosmopolitním, takzvaně měkkým komunikačním dovednostem. Připouštím – generace jsou tvořeny muži i ženami. „Filtr mateřství“ býval většinou u žen alespoň částečně úspěšný. Navíc například Gusta Fučíková, Marie Kabrhelová nebo chcete-li Jiřina Švorcová a jim podobné dámy byly v porovnání s partajními lídry-muži přece jen na druhé koleji. Muži mohli spíše než se věnovat svým potomkům organizovat sbírky pro (korejské, čínské, kubánské, nikaragujské a kdo ví ještě jaké) děti. Ba i spílání válečným štváčům, mandelince bramborové a jiným agresorům bylo více podporováno než tehdy užívané sousloví „soukromé citečky“. Hodní tatkové z Lidových milicí 1. června a v jiných významných dnech ukázali dětem nějaký ten samopal. Přidali historku o boji s reakční škodnou a „bylo vymalováno“. Nic ovšem není zcela jednoznačné. Paradoxy jsou v této sféře časté.